

© Ured zastupnika Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava. Sva prava pridržana. Dopuštenje za ponovno objavljivanje ovog sažetka dano je isključivo u svrhu uključivanja u HUDOC bazu podataka Suda.

© Office of the Representative of the Republic of Croatia before the European Court of Human Rights. All rights reserved. Permission to re-publish this summary has been granted for the sole purpose of its inclusion in the Court's database HUDOC.

© Bureau de l'Agent de la République de Croatie devant la Cour européenne des droits de l'homme. Tous droits réservés. L'autorisation de republier ce résumé a été accordée dans le seul but de son inclusion dans la base de données HUDOC de la Cour.

**SAŽETAK PRESUDE  
PAPAGEORGIU I DRUGI PROTIV GRČKE  
OD DANA 31. LISTOPADA 2019. GODINE  
ZAHTJEVI BR. 4762/18 I 6140/18**

**ČINJENICE**

Od 2011. godine u Grčkoj se provodi program „Nove škole“ s ciljem reforme obrazovnog kurikulumu koja uključuje i reformu vjerskog obrazovanja. Reformom se nastojao osigurati prelazak s konfesionalnog vjeronauka temeljenog na vjerovanjima Istočne pravoslavne crkve na vjeronauk koji bi u religijsko obrazovanje uključio učenje o kršćanskoj tradiciji Europe, ali i o drugim svjetskim religijama te mogućnost ishođenja oslobođenja i izuzeća od obvezne nastave vjeronauka za sve učenike. Naime, sukladno odluci Ministarstva obrazovanja, istraživanja i vjerskih pitanja iz 2015. godine za izuzeće od nastave vjeronauka bilo je potrebno priložiti ovjerenu izjavu da učenik nije pravoslavac, supotpisanu od nastavnika vjeronauka. Dodatno, istinitost navoda provjeravao bi ravnatelj škole (uvidom u priloženu dokumentacije poput rodnog lista) uz obvezu podnošenja kaznene prijave državnom odvjetniku u slučaju da se sadržaj izjave ne poklapa s drugim dokumentima. Lažna izjava, prema grčkom pravu, kazneno je djelo kažnjivo kaznom zatvora od najmanje tri mjeseca. Nakon dugih političkih prijedora novi vjeronauk u školama, zamišljen kao otvoreniji, više uključiv te primjereniji novom grčkom društvu koje je zbog priljeva velikog broja migranata postalo vjerski raznovrsnije, trebao je početi s primjenom u školskoj godini 2017./18. temeljem dvije odluke ministra obrazovanja, istraživanja i vjerskih pitanja. Podnositelji zahtjeva, roditelji i djeca početkom srpnja 2017. godine podnijeli su zahtjeve grčkom Vrhovnom upravnom sudu tražeći poništenje navedenih odluka ministra. Naime, isticali su da novi vjeronauk odstupa od uvodnog cilja obrazovne reforme te ne predstavlja objektivnu, kritičku i raznovrsnu nastavu vjeronauka koja bi uključivala sve učenike, već roditeljima djece koja ne žele sudjelovati u toj nastavi nameće zakonsku obvezu pokretanja postupka za izuzeće od nastave. Ujedno, podnositelji su zatražili da njihov zahtjev bude ispitan prije početka nove školske godine u rujnu 2017. godine. No, prvu raspravu u predmetu Vrhovni upravni sud zakazao je tek u listopadu iste godine da bi ju nakon toga još 8 puta odgodio. Kompleksnost političke rasprave možda najbolje ocrtava i činjenica da je zahtjev podnositelja pred Vrhovnim upravnim sudom bio spojen s dva dijametralno suprotna zahtjeva. Naime, skupina roditelja, unija teologa i metropolitanski biskup u svojim zahtjevima pred Vrhovnim upravnim sudom tvrdili su da se odlukama ministra o stupanju na snagu novog kurikulumu 2017./18. nastoji nastavu vjeronauka transformirati iz pravoslavnog konfesionalnog vjeronauka u nastavu religijske kulture. Prema njihovim

navodima novi kurikulum stoga je protivan grčkom ustavu koji propisuje da je Istočna pravoslavna crkva dominantna religija u Grčkoj te da će država nastojati razvijati nacionalnu i vjersku osviještenost Grka.

## **PRIGOVORI**

Podnositelji zahtjeva, roditelji, pred ESLJP-om prigovorili su obvezi da za svoju djecu moraju dostaviti ovjerene izjave kako bi ishodili oslobođenje od nastave vjeronauka, a koja obveza predstavlja neprihvatljivo miješanje u pravo na privatni život kao i povredu prava na slobodu vjeroispovijedi njihovoj djeci. Također, podnositelji zahtjeva su istaknuli da država ostvarujući svoju ulogu u obrazovanju nije osigurala nastavu vjeronauka koja bi bila objektivna, kritična i raznovrsna za učenike, a onda i u skladu s vjerskim uvjerenjima njihovih roditelja.

## **OCJENA ESLJP-a**

Uvodno, ESLJP se osvrnuo na prigovore grčke vlade da podnositelji zahtjeva nisu iscrpili domaća pravna sredstva. Naime, u trenutku podnošenja zahtjeva podnositelja ESLJP-a postupak za poništaj dvije odluke ministra obrazovanja, istraživanja i vjerskih pitanja još je uvijek bio u tijeku pred grčkim Vrhovnim upravnim sudom. No, s obzirom na okolnosti predmeta, potrebe rješavanja pravnog pitanja prije početka nove školske godine kao i činjenice da je rasprava odgođena 8 puta, ESLJP je zaključio da se pravno sredstvo koje je bilo raspoloživo podnositeljima ne može smatrati učinkovitim, a njihov zahtjev preuranjen te je zahtjev podnositelja posljedično dopušten.

Nadalje, ESLJP je ponovio da je pravo na obrazovanje pravo koje se jamči svima, a čije konture i sadržaj treba promatrati kroz prizmu da su roditelji oni koji su primarno odgovorni za odgoj i poučavanje svoje djece. U tom smislu nacionalne vlasti obvezne su osigurati da sadržaj kurikuluma bude na djecu prenesen na objektivan, kritičan i raznovrstan način. Predmetna pretpostavka ipak ne znači da roditelji od države mogu zahtijevati određeni tip obrazovanja ([Lautsi i drugi protiv Italije](#) [VV], stavi 61.-62.), ali predstavlja pozitivnu obvezu u smislu da država mora poštovati vjerska i filozofska uvjerenja roditelja, općenito kada je riječ o obrazovanju njihove djece, a onda posebno i u nastavi vjeronauka. Tada, ističe ESLJP, u predmetima kao što je ovaj, članak 2. Protokola 1 uz Konvenciju djeluje kao *lex specialis* članka 9. Konvencije kojim se štiti sloboda vjeroispovijedi.

Razmatrajući osnovanost zahtjeva, ESLJP ograničio je svoju ocjenu na pitanje je li postupak ishođenja izuzeća od nastave vjeronauka, kako je bio uređen odlukom Ministarstva obrazovanja, istraživanja i vjerskih pitanja iz 2015., predstavljao prekomjeran teret roditeljima te od njih zahtijevao da otkriju svoja vjerska i filozofska uvjerenja kako bi pribavili izuzeća. U tom smislu ESLJP je uputio na postojeću praksu utvrđenu u predmetima [Alexandridis protiv Grčke](#), stavak 38. i [Dimitras i drugi protiv Grčke](#), stavak 78., prema kojoj sloboda iskazivanja svojih uvjerenja također uključuje i negativan aspekt tog prava, tj. pravo pojedinca da ne mora iskazivati svoja vjerska uvjerenja i da nije obavezan postupati na način iz kojeg bi se dalo zaključiti koja su njegova uvjerenja. Nastavno, iako je prema ocjeni ESLJP-a jasno da postupak izuzeća od nastave vjeronauka ne zahtijeva vjersko opravdanje, roditelji, kako bi ishodili izuzeće za svoju djecu, ipak moraju ravnatelju škole dostaviti ovjerenu izjavu, supotpisanu od nastavnika vjeronauka kojom izjavljuju da njihovo dijete nije pravoslavac. Pritom se izlažu potencijalnom kaznenom progonu ako ravnatelj provjeravajući dokumentaciju utvrdi

diskrepanciju između ovjerene izjave i drugih dokumenata poput rodnog lista u kojem se navodi vjeroispovijed roditelja, a koju diskrepanciju je dužan prijaviti državnom odvjetniku. Na taj način postupak izuzeća od nastave vjeronauka svakako nameće prekomjeran teret roditeljima te ih izlaže riziku otkrivanja osjetljivih aspekata njihovog privatnog života. Potencijalne konflikte koji bi iz toga mogli proizaći dodatno potencira i činjenica da podnositelji žive u maloj i religioznoj otočnoj zajednici u kojoj je rizik stigmatizacije puno veći nego u gradovima. Konačno, ESLJP je pri ocjeni osnovanosti zahtjeva cijenio i činjenicu da u Grčkoj djeci koja ne pohađaju nastavu vjeronauka nije ponuđena nikakva alternativna nastava čime isti gube školske sate samo zbog svojih vjerskih uvjerenja.

Slijedom svega navedenog, ESLJP je utvrdio su grčke vlasti postojećim postupkom ishođenja izuzeća od nastave vjeronauka povrijedila pravo roditelja da osiguraju odgoj i poučavanje svojoj djeci u skladu sa svojim vjerskim i filozofskim uvjerenjima kako to zahtijeva članak 2. Protokola br. 1 uz Konvenciju, tumačen u svjetlu članka 9. Konvencije, a da pritom nije uopće ulazio u analizu objektivnosti, kritičnosti i raznovrsnosti sadržaja nastave vjeronauka.

### **PRAVEDNA NAKNADA**

8.000 EUR na ime neimovinske štete zajednički podnositeljima zahtjeva br. 4762/18

8.000 EUR na ime neimovinske štete zajednički podnositeljima zahtjeva br. 6140/18

6.566,52 EUR na ime troškova i izdataka podnositeljima zahtjeva br. 4762/18